



Yhdessä lasten ja nuorten hyväksi

Uskontokuntien, hyvinvointialueiden, koulujen ja oppilaitosten sekä nuorisotyön toimijoiden välisen yhteistyön kehittämistyöryhmän muistio

Yhdessä lasten ja nuorten hyväksi

Uskontokuntien, hyvinvointialueiden,
koulujen ja oppilaitosten sekä nuorisotyön
toimijoiden välisen yhteistyön
kehittämistyöryhmän muistio

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-195-5
ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Yhdessä lasten ja nuorten hyväksi Uskontokuntien, hyvinvointialueiden, koulujen ja oppilaitosten sekä nuorisotyön toimijoiden välisen yhteistyön kehittämistyöryhmän muistio

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2025:8

Teema

Nuoriso

Julkaisija

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Yhteisötekijä

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Kieli

suomi

Sivumäärä

29

Tiivistelmä

Pääministeri Orpon hallituksen ohjelmaan "Vahva ja välittävä Suomi" on kirjattu, että "hallitus tukee nuorten hyvinvointia laaja-alaisessa yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Osana yhteistyötä määritellään viitekehys hyvinvointialueiden, kuntien, koulujen, kolmannen sektorin ja seurakuntien yhteistyölle".

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 26.6.2024 ajalle 19.8.–31.12.2024 kehittämistyöryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia opetus- ja kulttuuriministeriölle ehdotus kansallisesta viitekehuksesta ja ohjeistuksesta koskien uskontokuntien toimintaa edellä mainituissa ympäristöissä sekä esittää toimenpiteitä, miten uskontokuntien osaamista voidaan hyödyntää ja niiden yhteistyötä eri toimijoiden kanssa kehittää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Työryhmä suosittelee, että yhteiskunnan eri toimijat työskentelevät määrätietoisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tiiviissä, tavoitteellisessa ja suunnitelmallisessa yhteistyössä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin heikentynyt tila tulee ottaa entistä vakavammin. Uskonnollisten yhteisöjen palveluksessa toimii kasvatusalan ammattilaisia, joiden osaamista on aiheellista hyödyntää. Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa tämän.

Työryhmä suosittelee, että uskonnollisten yhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö kirjataan erilliseen sopimukseen ja myös tarvittaviin kuntien, koulujen ja oppilaitosten ohjausasiakirjoihin. Luottamuksen rakentamiseksi on yhteistyötä koskevan viestinnän oltava oikea-aikaista, suunnitelmallista ja avointa.

Asiasanat

koulutus, nuorisotyö, hyvinvointi, nuoret

ISBN PDF

978-952-415-195-5

ISSN PDF

1799-0351

Asianumero

VN/16392/2024

Hankenumero

OKM083:00/2024

Julkaisun osoite

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-195-5>

Tillsammans för barn och unga

Promemoria från arbetsgruppen för utveckling av samarbetet mellan religiösa samfund, välfärdsområden, skolor och läroanstalter samt aktörer inom ungdomsarbetet

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2025:8	Tema	Ungdom
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Utarbetad av	Undervisnings- och kulturministeriet	
Språk	finska	Sidantal 29

Referat

I regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering "Ett starkt och engagerat Finland" står det att "regeringen stöder de ungas välbefinnande i brett samarbete med olika samhällsaktörer. Som en del av samarbetet fastställs en referensram för samarbetet mellan välfärdsområdena, kommunerna, skolorna, tredje sektorn och församlingarna."

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 26 juni 2024 en utvecklingsarbetsgrupp för tiden 19.8.–31.12.2024 med uppgift att för undervisnings- och kulturministeriet utarbeta ett förslag till nationell referensram och anvisningar om religiösa samfundens verksamhet i ovannämnda miljöer samt att föreslå åtgärder för hur religiösa samfundens kunskaper kan utnyttjas och deras samarbete med olika aktörer utvecklas för att främja barns och ungas välbefinnande.

Arbetsgruppen rekommenderar att olika samhällsaktörer målmedvetet arbetar för att främja barns och ungas välbefinnande i ett intensivt, målinriktat och planmässigt samarbete. Det försämrade tillståndet för barns och ungas välbefinnande bör tas på större allvar än tidigare. I religiösa samfundens tjänst finns yrkesutbildade personer inom fostringsbranschen, och det är befogat att utnyttja deras kunskaper. Den nuvarande lagstiftningen möjliggör detta.

Arbetsgruppen rekommenderar att samarbetet med religiösa samfund skrivs in i ett separat avtal och också i behövliga styrdokument för kommuner, skolor och läroanstalter. För att förtroendet ska kunna byggas upp måste kommunikationen om samarbetet ske i rätt tid, planmässigt och öppet.

Nyckelord utbildning, ungdomsarbete, välfärd, ungdomar

ISBN PDF	978-952-415-195-5	ISSN PDF	1799-0351
Ärendenummer	VN/16392/2024	Projektnummer	OKM083:00/2024

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-195-5>

Together for the benefit of children and young people
Memorandum of the working group on developing cooperation between religious communities, wellbeing services counties, schools and educational institutions, and youth work actors

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2025:8	Subject	Youth
Publisher	Ministry of Education and Culture	
Group author	Ministry of Education and Culture	
Language	Finnish	Pages 29

Abstract

According to Prime Minister Orpo's Government Programme "A Strong and Caring Finland" the Government will support the wellbeing of youth in broad-based cooperation with various actors in society. As part of the cooperation, a framework will be defined for cooperation between wellbeing services counties, municipalities, schools, the third sector and the parishes.

The Ministry of Education and Culture appointed working group for the period 19.8-31.12.2024 on 26.6.2024. The working group was tasked with drawing up a proposal for a national framework and guidelines for the activities of religious communities in the above-mentioned environments and with proposing measures for utilizing the expertise of religious communities and developing their cooperation with various actors to promote the wellbeing of children and young people.

The working group recommends that different actors in society work to promote the wellbeing of children and young people in close, goal-oriented and systematic cooperation. The deteriorated state of wellbeing of children and youth must be taken more seriously. Religious communities employ education professionals whose expertise should be utilized. The current legislation makes this possible.

The working group recommends that cooperation with religious communities be defined in a separate agreement and also in the necessary guidance documents of municipalities, schools and educational institutions. To build the trust the communication concerning cooperation must be systematic and open.

Keywords	education and training, youth work, well-being, young people		
ISBN PDF	978-952-415-195-5	ISSN PDF	1799-0351
Reference number	VN/16392/2024	Project number	OKM083:00/2024

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-195-5>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Nykytilan kuvaus	11
2.1	Koulutusjärjestelmän rakenne	11
2.2	Perusopetuksen ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.....	12
2.3	Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.....	15
2.4	Nuorisotyö kunnissa, kouluissa ja oppilaitoksissa ja yhteistyö uskonnollisten yhteisöjen kanssa.....	16
3	Uskonnollisten yhteisöjen näkökulmat sujuvaan yhteistyöhön	20
4	Uskontokuntien yhteistyö koulujen ja oppilaitosten kanssa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi Euroopassa	24
5	Johtopäätökset ja suositukset	27
	Lähteet	29

1 Johdanto

Tutkimusten pohjalta tiedämme, että vaikka valtaosa suomalaisista nuorista voi hyvin ja on tyytyväisiä elämäänsä, nuorten pahoinvointi on lisääntynyt. Syitä pahoinvoinnin lisääntymiseen ja polarisoitumiseen on monia, muun muassa koronapandemia, lisääntynyt yksinäisyys, Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa sekä ilmastonmuutos. Nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen vaatii monialaista yhteistyötä ja sektorirajat ylittävää nuorisopolitiikkaa. Mikään hallinnonala tai sektori ei yksin voi ratkaista nuorten hyvinvointivajetta.

Nuorten hyvinvointia edistetään useiden tahojen toimesta. Koulujen ja oppilaitosten rooli nuorten hyvinvointityössä on merkittävä, sillä niiden kautta tavoitetaan oppivelvollisuusikäiset. Opiskeluhuollon kautta edistetään nuorten psyykkistä ja fyysistä terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Tämä tapahtuu opetustoimen ja hyvinvointialueen moniammatillisessa ja monialaisessa yhteistyössä koulu- ja oppilaitosyhteisön sisällä sekä yhteistyössä muiden yhteistyötahojen, kuten esim. nuorisotyötä tekevien tahojen (kuntien nuorisotoimi, kansalaisjärjestöt, uskonnolliset yhteisöt) kanssa. Vuorovaikutus oppilaiden, opiskelijoiden ja huoltajien kanssa on myös tärkeää.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa ”Vahva ja välittävä Suomi” linjataan, että nuorten hyvinvointityön johtamisen kokonaisvastuu on opetus- ja kulttuuriministeriöllä. Hyvinvointityön johtamisessa keskeinen rooli on valtakunnallisella nuorisotyön ja -politiikan ohjelmalla. Ohjelman toimeenpanoon kytkeytyy liikunta-, urheilu- ja nuorisoministerin johtama ohjausrakenne, nuorten hyvinvoinnin indikaattoriseuranta sekä nuorisopolitiikan toimenpiteiden koordinaatio.

Samaan aikaan julkisen talouden sopeutustarpeet haastavat julkisen hallinnon toimijoita kehittämään toimintatapojaan ja yhteistyöverkostojaan nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Hallitusohjelmassa linjataan ”*Hallitus tukee nuorten hyvinvointia laaja-alaisessa yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Osana yhteistyötä määritellään viitekehys hyvinvointialueiden, kuntien, koulujen, kolmannen sektorin ja seurakuntien yhteistyölle.*”

Suurimmat uskontokunnat ovat keskeisiä nuorisotyön toimijoita ja siten tärkeitä yhteistyökumppaneita julkisen hallinnon toimijoille. Niillä on merkittävät resurssit, koulutettuja kasvatuksen ammattilaisia sekä paikka nuorten elämässä eri työmuotojen kautta. Esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon palveluksessa työskentelee noin 3500 lasten ja nuorten parissa toimivaa kasvatuksen ammattilaista. Useimmat heistä ovat koulutukseltaan lastenohjaajia, varhaiskasvatuksen ohjaajia, nuorisotyöntekijöitä, pappeja ja diakoniatyöntekijöitä. Toiminta on valtakunnallista ja toteutuu Suomen jokaisessa kunnassa.

Jotta uskontokuntien palveluksessa työskentelevät koulutetut ammattilaiset voivat tukea lasten ja nuorten hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla, edellyttää tämä kansallisen viitekehysten ja ohjeistuksen luomista sille, miten uskontokuntien palveluksessa toimivat koulutetut ammattilaiset voivat toimia kouluissa, oppilaitoksissa ja kunnallisessa nuorisotyössä ilman uskontoon sitouttavaa sisältöä.

Nuorisobarometrin tulosten perusteella nuoret suhtautuvat omasta uskonnollisuudesta riippumatta varsin avoimesti uskonnollisuuteen ja uskonnon näkymiseen yhteiskunnassa. 86 prosenttia ajattelee, että kaikilla on oikeus puhua omasta katsomuksestaan koulussa. Nuoret ajattelevat, että opiskelijat ja opettajat saavat ilmaista omaa katsomustaan puheessa ja käyttämällä uskonnollisia symboleita esimerkiksi koruissa tai pukeutumisessaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 26.6.2024 ajalle 19.8.–31.12.2024 kehittämistyöryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia opetus- ja kulttuuriministeriölle ehdotus kansallisesta viitekehuksesta ja ohjeistuksesta koskien uskontokuntien toimintaa edellä mainituissa ympäristöissä sekä esittää toimenpiteitä, miten uskontokuntien osaamista voidaan hyödyntää ja niiden yhteistyötä eri toimijoiden kanssa kehittää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Työryhmän puheenjohtajana toimi kansliapäällikkö Anita Lehikoinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän jäseniä olivat:

Juristi Ira Hietanen-Tanskanen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ
 Palvelujohtaja Tuija Kautto, Nuorisoala ry
 Johtaja Jarmo Kokkonen, Suomen evankelisluterilainen kirkko
 Erityisasiantuntija Laura Kuusio, Sosiaali- ja terveysministeriö
 Erityisasiantuntija Elsa Mantere, Suomen Kuntaliitto ry
 Toiminnanjohtaja Mikko Mäkelä, Lasten ja Nuorten Keskus ry/Hallituksen jäsen
 Suaad Onniselkä, USKOT-foorumi ry
 Opetusneuvos Outi Raunio-Hannula, Opetushallitus
 Kasvatus- ja koulutus­päällikkö Antti Räsänen, Suomen ortodoksinen kirkko

Työryhmän pysyvänä asiantuntijana toimi johtaja Henni Axelin opetus- ja kulttuuri-
ministeriöstä ja työryhmän sihteeristössä olivat:

Opetusneuvos Heli Nederström opetus- ja kulttuuriministeriö
Neuvotteleva virkamies Emma Taipale, opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetusneuvos Aki Tornberg, opetus- ja kulttuuriministeriö (24.10.2024 asti)
Erityisasiantuntija Markus Ylimaa, opetus- ja kulttuuriministeriö

Työryhmä kokoontui viidesti ja kuuli seuraavia asiantuntijoita:

Pääsihteeri Jenni Palomäki, Valtion nuorisoneuvosto
Nuorisotyön ohjaaja Antti Kotinurmi, Vantaankosken seurakunta
Opetusneuvos Minna Bälint, opetus- ja kulttuuriministeriö
Vastaava tutkija Tomi Kiilakoski, Nuorisotutkimusverkosto
Kirkkoherra isä Ioannis Lampropoulos, Turun ortodoksinen seurakunta
Johtava kasvatuksen viranhaltija Tiina Taavitsainen, Varkauden seurakunta

Käsillä oleva työryhmän muistio on tarkoitettu erityisesti kaikille lasten ja nuorten
parissa työskenteleville toimijoille kunnissa ja muulla julkisella sektorilla, järjestöissä
ja uskonnollisissa yhteisöissä, joiden työhön liittyy näkökulmia yhteistyöstä uskon-
nollisten yhdyskuntien kanssa nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Muistion on
tarkoitus tuoda esille näkökulmia siihen liittyen, mitä yhteistyö on ja mitä se voi olla
– ja toisaalta taas ei pidä olla.

Koulujen, oppilaitosten ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyötä voidaan toteuttaa
eri toiminnoissa. Opetushallitus on antanut ohjeet katsomusaineiden opetuksen
järjestämisestä, uskonnollisista tilaisuuksista ja kaikille yhteisistä juhlista, joissa
käsitellään myös uskonnollisten yhdyskuntien kanssa tehtävää yhteistyötä
uskonnonvapauden näkökulmasta.

Kasvua ja hyvinvointia tuetaan opiskeluhuollon kautta. Oppilas- ja opiskelija-
huoltolain (1287/2013) 3 §:n mukaan *"Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan
hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvin-
voinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa
oppilaitosyhteisössä."* Sitä toteutetaan *"opetustoimen sekä hyvinvointialueen moni-
alaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä
tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa."*

Lain 4 §:n mukaan *"yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan tässä laissa toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllistä opiskeluhoolltoa toteuttavat kaikki opiskeluhoollon toimijat"*.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa mainitut "muut yhteistyötahot" voivat sisältää mm. nuorisotyön palveluja. Nuorisotyötä tehdään nuorisotilojen ym. lisäksi myös kouluissa ja oppilaitoksissa, ja sitä kuvataan tarkemmin kappaleessa 2.4.

Uskonnollisten yhteisöjen kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen toteutuu luontevasti sopimus pohjaisesti kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön kontekstissa.

Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön ydinkohderyhmään katsotaan yleisesti kuuluvan 10–18-vuotiaat. Tämän vuoksi työryhmä päätti rajata työnsä ulkopuolelle varhaiskasvatuksen ja korkeakoulutuksen piirissä olevat.

2 Nykytilan kuvaus

2.1 Koulutusjärjestelmän rakenne

Suomen koulutusjärjestelmän perustan muodostaa varhaiskasvatus, jota järjestetään lapsille pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Varhaiskasvatus muodostaa suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä.

Esiopetusta järjestetään lapsille pääsääntöisesti oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetus on ollut velvoittavaa vuodesta 2015 alkaen. Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa lasten oppimisen ja kehityksen edellytyksiä osana varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen jatkumoa. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten kanssa on keskeistä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Suomessa vakinaisesti asuva lapsi on oppivelvollinen. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon.

Perusopetus tukee oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä opettaa tarpeellisia tietoja ja taitoja. Perusopetus tuottaa kaikille saman jatko-opintokelpoisuuden. Perusopetusta ylläpitävät kunnat ja muut opetuksen järjestäjät. Yksityisissä ja valtion kouluissa opiskelee alle 2 prosenttia peruskoululaisista.

Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus on tarkoitettu oppivelvollisuusikäisille sekä muille vailla toisen asteen tutkintoa oleville oppijoille, jotka tarvitsevat valmentavaa koulutusta siirtymään lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen.

Toisen asteen koulutus voidaan suorittaa joko yleissivistävänä lukiokoulutuksena tai ammatillisena koulutuksena. Lukiokoulutuksen päätteeksi suoritetaan valtakunnallinen ylioppilastutkinto. Lukiokoulutuksen käyneet voivat hakeutua jatko-opintoihin yliopistoihin, ammattikorkeakouluihin tai ammatilliseen koulutukseen.

Ammatillisen koulutuksen tutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Ammatillisen tutkinnon suorittaneilla on kelpoisuus hakea jatko-opintoihin ammattikorkeakouluun tai yliopistoon.

Suomessa korkeakoulujärjestelmä muodostuu yliopistoista ja ammattikorkeakouluista. Yliopistoissa korostuu tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus. Yliopistoissa eli tiede- ja taidekorkeakouluissa voi suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä ja taiteellisia jatkotutkintoja, joita ovat lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot. Ammattikorkeakoulut tarjoavat käytännönläheistä ja työelämän tarpeita vastaavaa koulutusta. Ammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja.

2.2 Perusopetuksen ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi

Perusopetuslain (628/1998) mukaisesti kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään perusopetuslain mukaisesti. Opetuksen järjestäjät vastaavat koulutuksen järjestämisestä sekä opetuksen toteuttamisesta säännösten ja määräysten edellyttämällä tavalla.

Perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaisesti opetus on oppilaita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton.

Valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä korostetaan koulun kasvatus- ja opetustehtävää. Keskeisenä tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksen ja kasvatuksen tulee myös tukea kasvua tasapainoisiksi ja terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi.

Koulujen opetus- ja kasvatustehtävä tarkoittaa oppilaiden oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista yhteistyössä kotien kanssa. Perusopetuksessa luodaan toimintakulttuuria, joka edistää oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Mielen hyvinvointia edistävät yhteiset toiminnot ovat luonteva osa jokaista koulupäivää. Periaatteiden toteuttamiseksi tarvitaan paikallisten tarpeiden ja mahdollisuuksien huomioon ottamista, yhteistyötä huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa sekä oppilaiden aitoa mukanaoloa yhteisön kehittämisessä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014)

Koulutyön käytännön järjestämisen tulee edistää kasvatukselle ja opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja perusopetuksen tehtävän toteuttamista. Järjestämisellä luodaan edellytykset oppilaiden hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle sekä huolehditaan koulu yhteisön sujuvasta toiminnasta ja yhteistyöstä. Lähtökohtana on yhteinen vastuu ja huolenpito jokaisen hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Kasvatustyö ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu koulun kaikille aikuisille tehtävästä riippumatta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukainen opiskeluhoolto on kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää työtä, jolla edistetään opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään ongelmien syntymistä. Opiskeluhoollolla edistetään koulu- ja oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, yhteisöllistä toimintaa sekä huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko koulu- ja oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on tärkeä osa toimintakulttuuria. Sen lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon eli opiskeluhooltopalveluihin sekä suostumukseen perustuvaan monialaiseen yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon.

Hyvinvointialueet vastaavat alueensa koulujen ja oppilaitosten opiskeluhooltopalvelujen eli koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelujen järjestämisestä osana opiskeluhoollon kokonaisuutta. Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä. Yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön lisäksi opiskeluhooltopalvelujen

ammattilaiset osallistuvat oppilaitoksen yhteisöllisen opiskeluhoitotyön suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin yhdessä oppilaiden, huoltajien, opettajien ja muiden oppilaitoksissa työskentelevien kanssa.

Opetustoimi ja koulu tekevät monipuolista yhteistyötä perusopetuksen yhtenäisyyden, eheyden ja laadun varmistamiseksi, toiminnan avoimuuden lisäämiseksi sekä oppilaiden oppimisen ja kasvun tukemiseksi. Lisäksi yhteistyötä tarvitaan oppimisympäristöjen monipuolisuuden ja turvallisuuden sekä koulu-yhteisön hyvinvoinnin turvaamiseksi. Yhteistyö on suunnitelmallista ja sen toteuttamista arvioidaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Koulu toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen sekä toisen asteen oppilaitosten kanssa eheän oppimispolun varmistamiseksi. Yhteistyö nuoriso-, kirjasto-, liikunta- ja kulttuuritoimen sekä seurakuntien, järjestöjen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee koulun kasvatustehtävää. Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa rikastaa koulutyötä ja liittää sen ympäröivän yhteisön elämään. Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa päätetään paikallisella tasolla.

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatustyön, opetuksen, oppimisen arvioinnin ja tuen, ohjauksen, kodin ja koulun yhteistyön sekä muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta. Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhoillon osalta paikallisen opetussuunnitelman.

Opetuksen järjestäjän opetussuunnitelmaan perustuvassa lukuvuosisuunnitelmassa määrätään opetuksen yleisestä järjestämisestä, opetustunneista ja opetuksen yhteydessä järjestettävästä muusta toiminnasta sekä työajoista, koulun ulkopuolella annettavasta opetuksesta sekä muista tarpeellisista opetuksen järjestämiseen liittyvistä asioista. Opetuksen järjestäjän tulee ennalta ilmoittaa oppilaille ja näiden huoltajille keskeisistä edellä tarkoitetuista asioista.

Perusopetuksessa toteutuvan toimintakulttuurin osalta on tärkeää, että oppilaita rohkaistaan ja ohjataan myönteiseen vuorovaikutukseen, yhteistyöhön ja yhteisöllisyyteen. Koulun toiminta sekä yhteistyö koulussa ja koulun ulkopuolella tarjoavat tilaisuuksia harjoitella toimimista monenlaisten ihmisten kanssa. Kouluissa toiminta järjestetään siten, että se tukee oppilaiden oppimiselle, monipuoliselle kehitymiselle ja hyvinvoinnille asetettuja tavoitteita.

Perusopetuksen järjestäjän ja tämän myötä koulujen on mahdollista tehdä yhteistyötä lasten ja nuorten kasvuun ja hyvinvointiin liittyen uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Yhteistyötä raamittavat lainsäädäntö sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Yhteistyötä tehdään koulun lähtökohdista käsin. Yhteistyön muodoista ja tavoista päätetään paikallisella tasolla ja ne kirjataan koulun lukuvuosisuunnitelmaan sekä opetuksen järjestäjäkohtaiseen opiskeluhoito-suunnitelmaan hyvinvointiyhteistyön osalta. Yhteistyö perustuu usein opetuksen järjestäjän ja seurakunnan väliseen sopimukseen. Toimivan yhteistyön taustalla on luottamuksen rakentaminen, yhteinen suunnittelu sekä riittävä ja oikea-aikainen tiedottaminen sekä oppilaille että huoltajille. Lasten ja nuorten kasvuun ja hyvinvointiin liittyvän yhteistyön tulee olla uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta.

2.3 Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi

Lukiokoulutuksen tarkoituksena on lukiolain (714/2918) mukaan tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoiseksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja, taitoja ja valmiuksia. Lisäksi koulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijoille valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen. Koulutusta alle 18-vuotiaalle opiskelijalle suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) mukaisesti tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoiseksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Koulutusta alle 18-vuotiaalle opiskelijalle suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Perusopetuksen tavoin lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa olevalla opiskelijalla on oikeus saada oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaista opiskeluhoitoa. Toisten asteen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja lukiokoulutuksessa opiskeluhoillon tehtävänä on kehittää oppilaitosten toimintakulttuuria ja toimia, joilla oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden

hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta ja osallisuutta. Opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten lisäksi oppilaitokset voivat rakentaa verkostoja, joilla vahvistetaan osaamista ja tehdään yhteistyötä opiskelijoiden omien yhteisöjen kanssa mukaan lukien seurakunnat ja uskonnolliset yhteisöt.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on ammatillisen koulutuksen lakiin (531/2017, 124 §) perustuva velvoite tehdä yhteistyötä muun muassa nuorisotyötä tekevien julkisten tahojen ja yksityisten yhteisöjen ja säätiöiden kanssa.

Toisen asteen koulutuksen järjestäjien ja uskonnollisten yhdyskuntien välisestä yhteistyöstä ei säädetä erikseen. Konkreettisia esimerkkejä toisen asteen oppilaitosten ja uskonnollisen yhteisöjen toiminnasta nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ovat esimerkiksi matalan kynnyksen keskusteluapu, ennaltaehkäisevä työ sekä yhteisöllisyyden tukeminen.

2.4 Nuorisotyö kunnissa, kouluissa ja oppilaitoksissa ja yhteistyö uskonnollisten yhteisöjen kanssa

Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorisotyöllä tarkoitetaan *”nuorten kasvun, itseenäistymisen ja osallisuuden tukemista yhteiskunnassa”*. Käytännössä nuorisotyö voi olla kaikille nuorille avointa ryhmämuotoista toimintaa tai yksilöihin kohdennettua. Nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen, siihen osallistuminen ei yleensä ole velvoittavaa eikä asiakkuuteen perustuvaa. Nuorisotyön toimijoita ovat kuntien lisäksi myös kansalaisjärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt. Keskeinen piirre nuorisotyössä on sen jalkautuminen sinne, missä nuoret ovat, jolloin sitä varsinaisten nuorisotilojen lisäksi voidaan tehdä esim. kaduilla, kauppakeskuksissa, digitaalisissa ympäristöissä sekä kouluissa ja oppilaitoksissa.

Nuorisotyö kuuluu nuorisolain mukaisesti kunnan tehtäviin. Kunnan tulee – paikalliset olosuhteet huomioon ottaen – luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Tämän tulee tapahtua tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien tahojen, ml. seurakuntien kanssa.

Lisäksi nuorisolaki velvoittaa kuntia ylläpitämään monialaisia ohjaus- ja palveluverkostoja tai vastaavia yhteistyöryhmiä nuorten kasvu- ja elinolojen seuraamiseksi, nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamiseksi ja yhteistyön edistämiseksi.

Näiden verkostojen tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorisoalan yhteisöjen ja nuorisopalveluja tuottavien tahojen, ml. seurakuntien, kanssa. Vuonna 2021 toteutetun kuntakyselyn perusteella seurakunnat ovat edustettuina n. 30 % verkostoista.

On huomioitava, että vaikka nuorisolaissa käytetään "seurakunnat"-käsitettä, vakiintuneen käytännön mukaan sen tulkitaan voivan tarkoittaa muitakin uskonnollisia yhteisöjä.

Käytännössä yhteistyökumppaneina on yleisimmin evankelisluterilaiset seurakunnat, niiden henkilöstöresursseista johtuen. Kunnallinen nuorisotyö Suomessa 2023 -kyselyn mukaan valtaosa (83 %) kuntien nuorisotoimista tekevät yhteistyötä seurakuntien kanssa ja suhtautuvat siihen myönteisesti. Nuorisotoimien resursseilla ei ole järkevää tehdä päällekkäistä työtä, kohderyhmän koostuessa samoista lapsista ja nuorista erityisesti väestömäärältään pienemmissä kunnissa.

Kunnallisen nuorisotyön ja seurakuntien yhteistyön muotoja ovat ohjaajavierailut toimintojen välillä; yhteiset pienryhmät, toiminnot (esim. jalkautumista, ryhmäytämisiä) ja tapahtumat; työntekijöiden työparityöskentely (erityisesti pienemmillä paikkakunnilla, joissa vähemmän nuorisotyöntekijöitä) sekä säännölliset tapaamiset päällikkötasolla. Seurakunta on usein edustettuna kunnan monialaisessa ohjaus- ja palveluverkostossa, mikä on sujuvoittanut tiedonvaihtoa ja yhteisen tilannekuvan muodostumista.

Yhteistyössä muiden kuin evankelisluterilaisten uskonnollisten yhteisöjen kanssa nähdään kunnallisen nuorisotyön näkökulmasta mahdollisuuksia. Kunnallisen nuorisotyön tavoitteena on toiminnan yhdenvertainen saavutettavuus, jolloin huomiota kiinnitetään nuorten moninaisuuteen. Uskonnollisten yhteisöjen kanssa tehtävän yhteistyön kautta voidaan tavoittaa eri kieli- ja kulttuuritaustaisia nuoria, joita muuten voisi olla vaikeampi tavoittaa.

Nuorisotyö on jalkautunut kouluihin ja oppilaitoksiin. Nuorisotyötä kouluissa ja oppilaitoksissa on tehty ja kehitetty 2000-luvun alusta lähtien, paikallisista tarpeista lähtien. Työtä on rahoitettu ja rahoitetaan eri tavoin eri lähteistä, vakituisesti tai hankemuotoisesti. Työmuodon valtakunnallinen kehittäminen käynnistyi edellisellä hallituskaudella osana valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan (VANUPO) sisältyvää nuorisoalan osaamiskeskustoimintaa. Hyviä käytänteitä on koottu ja mallinnettu.

94 % kunnista toteuttaa nuorisotyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Luku ei kuitenkaan kerro siitä, kuinka laajasti kunta sitä toteuttaa. Useimmiten kunnassa on valittu vain joku tai jotkin koulut/oppilaitokset, joissa nuorisotyöntekijöitä on läsnä. Tilastoista nähdään, että nuorisotyötä tehdään useammin peruskouluissa kuin toisen asteen oppilaitoksissa.

Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän työn arvo kuntien arvion mukaan on noussut. Tässä yhtenä osatekijänä on valtion avustuksilla rahoitetut kehittämishankkeet, jotka alkoivat koronaepidemian aikana. Pääministeri Orpon hallituksen yhtenä nuorisotyön painopisteenä on turvallisten aikuisten lisääminen kouluun vahvistamalla ja kehittämällä kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää nuorisotyötä. Työmuoto vakinaistettiin ensimmäistä kertaa valtion budjettiin vuonna 2024, josta sitä on hankemuotoisesti rahoitettu.

Kouluissa ja oppilaitoksissa toimivien nuorisotyöntekijöiden tehtäviin on kuulunut mm. osallisuuden vahvistamista (tukioppilas-, tutor- ja opiskelijakuntatoiminnan tukeminen), ryhmäytymisen tukea erityisesti nivelvaiheissa, välituntitoimintaa, koulupäivän jälkeisen toiminnan tukea ja harrastuksiin ohjaamista sekä kiireettömän läsnäolon tarjoamista. Lisäksi he ovat tukeneet kouluja ja oppilaitoksia kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa.

Kouluissa ja oppilaitoksissa toimivat koko- tai osa-aikaiset nuorisotyöntekijät voivat olla joko koulun tai oppilaitoksen, kunnan nuorisotoimen, kansalaisjärjestön tai seurakunnan palveluksessa. Tämän lisäksi eri rahoituslähteet muodostavat haasteen työmuodon yhtenäiselle määrittelylle ja kehittämiselle. Kehittäminen jatkuu osana valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman (VANUPO) 2024–2027 toimeenpanoa nuorisualan osaamiskeskus Nuoskan määrittelytyön ja näkyvyyden lisäämistoimien kautta.

VANUPO-kaudella 2020–2023 toiminut nuorisualan osaamiskeskus Nuoska on yhdessä Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n kanssa määritellyt nuorisotyön roolia kouluissa ja oppilaitoksissa. Tämä määritelmän mukaan koulu- ja oppilaitosnuorisotyö on nuorelle vapaaehtoista ja nuorilähtöistä sekä tukee perusopetuslain mukaista koulun kasvatustehtävää nuorisolakiin kirjatun tavoitteen mukaisesti.

Koulu- ja oppilaitosnuorisotyötä voidaan toteuttaa oppituntien ulkopuolella, esim. tukemalla oppilaiden ja opiskelijoiden vertaisryhmiä sekä mahdollistamalla omaehtoista toimintaa sekä harrastustoimintaa. Koulu- ja oppilaitosnuorisotyötä voidaan myös tehdä oppituntien aikana. Tällöin se sisältyy opetussuunnitelman

mukaiseen opetukseen, josta vastuussa on aina opettaja. Osaamiskeskus Nuoska on kehittänyt toimintamalleja oppitunneilla tehtävään yhteistyöhön opettajan ja nuorisotyöntekijän välillä.

Osaamiskeskus Nuoska on kaudellaan 2020–2023 laatinut kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön rakenteiden laatua koskevan ohjeistuksen. Ohjeistuksessa kiinnitetään huomiota johtamiseen (mm. tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus, yhteistyö eri ammattiryhmien välillä), taloudelliseen kehittämiseen (optimaaliset ja riittävät resurssit), henkilöstön osaamisen kehittämiseen (mm. ammattitaito, työhyvinvointi) sekä toiminnan arviointiin (mm. siten, että siihen osallistuvat koulun henkilöstö, nuoret ja huoltajat).

Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön vaikutuksista on tehty tutkimusta, jonka mukaan pitkäjänteinen nuorisotyö koulussa on yhteydessä kiusaamisen vähentymiseen. Lisäksi nähdään, että positiivinen vaikutus on myös luokkahengen vahvistumiseen ja vaikuttamismahdollisuuksiin.

Ei ole tutkittu tai tilastoitu, monessako kunnassa kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävässä nuorisotyössä yhteistyötä tehtäisiin seurakuntien tai muiden uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Suuri osa kunnista tekee yhteistyötä seurakuntien kanssa, mutta tämä yhteistyö ei aina liity kouluihin ja oppilaitoksiin.

Uskonnollisten yhteisöjen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä rooli kouluissa ja oppilaitoksissa liittyy laajempaan kysymykseen nuorisotyön roolista kouluissa ja oppilaitoksissa. Nuorisotyön rooli koulu- ja oppilaitosyhteisöissä on kuitenkin osittain määrittelemätön ja sitä tehdään eri toimijoiden toimesta, erityyppisin rahoituksin. Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön selkiyttämistä tarkastellaan erillisenä kysymyksenä, osana vuosien 2024–2027 nuorisoalan osaamiskeskustoimintaa, joka liittyy valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toimeenpanoon.

3 Uskonnollisten yhteisöjen näkökulmat sujuvaan yhteistyöhön

Suomen uskonnolliset yhteisöt

Suomen perustuslaki (731/1999) takaa jokaiselle oikeuden uskonnon ja oman-tunnon vapauteen. Uskonnonvapauden toteutuminen turvataan uskonnonvapauslailla (453/2003). Uskonnonvapauslaissa säädetään muun muassa rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista, yhdyskunnan jäsenyydestä sekä liittymis- ja eroamis-menettelyistä. Uskonnonvapauslainsäädäntö takaa uskonnollisille yhdyskunnille toiminnallisen autonomian, mikä näkyy muun muassa uskonnollisten yhteisöjen erilaisina yhteiskunnallisia rooleina ja osallistumisena hyvinvointityöhön.

Uskonnollisia yhdyskuntia ovat uskonnonvapauslain mukaan evankelisluterilainen kirkko, ortodoksinen kirkko ja uskonnonvapauslaissa säädetyllä tavalla rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Uskonnollista toimintaa voi harjoittaa myös esimerkiksi aatteellisena yhdistyksenä tai ilman oikeudellista järjestäytymistä. Suomessa evankelisluterilaisella ja ortodoksisella kirkolla on omiin lakeihin perustuva erikois-asema. Kirkoilla on verotusoikeus. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö osoittaa kirkoille valtionrahoituksen lakisääteisten yhteiskunnallisten tehtävien hoitamiseen. Ministeriö myöntää toiminta-avustusta rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille, joilla ei ole verotusoikeutta.

Väestörekisterikeskus ylläpitää tietoja kansalaisten kuulumisesta uskonnollisiin yhdyskuntiin seurakunnilta ja maistraatilta saamiensa tietojen perusteella. Vuonna 2023 uskontokuntiin kuului 3 721 152 miljoonaa Suomen kansalaista (66,4 prosenttia). Uskontokuntiin kuulumattomia Suomen kansalaisia on 1 882 699. 0–14-vuotiaista uskontokuntiin kuului noin 71,3 prosenttia ja 15–24-vuotiaista noin 77 prosenttia.

Jäsenmäärän perusteella Suomen suurimpia uskonto- ja kirkkokuntia ovat evankelisluterilainen kirkko (noin 3,67 miljoonaa jäsentä), ortodoksiset kirkot (58 163 jäsentä) ja islamilaiset yhdyskunnat (24 057 jäsentä). Suurimpia rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia Suomessa ovat Jehovan todistajat, Vapaakirkko, Katolinen kirkko ja Helluntaikirkko.

Uskonnolliset yhdyskuntien jäsenmäärät eivät kerro suoraan uskontojen kannattajamäärästä. Esimerkiksi islamin kannatus ei näy yhdyskuntien jäsenmäärän suuruusjärjestyksessä, koska Suomessa on useita islamilaisia yhdyskuntia. Myöskään jäsenmäärät eivät kerro suoraan uskontojen kannattajamäärästä, koska kaikki uskontoa harjoittavat tai uskonnolliseksi itsensä kokevat eivät ole rekisteröityneiden uskonnollisten yhdyskuntien jäseniä. Esimerkiksi islamin kannattajia arvioidaan olevan Suomessa yhteensä noin 110 000–120 000. Myös Suomessa vakituisesti asuvien ortodoksien määräksi arvioidaan yli 100 000 henkeä. Tämä näkyy konkreettisesti muun muassa siten, että ortodoksisen uskonnonopetukseen osallistuu kaksinkertainen määrä oppilaita suhteessa Suomen ortodoksisen kirkon jäsenmäärään.

Yhteistyö koulujen ja oppilaitosten kanssa

Uskonnollisten yhteisöjen yhteistyötä koulujen ja oppilaitosten kanssa voidaan tarkastella evankelisluterilaisen kirkon havainnollistaman korimallin kautta, joka perustuu Opetushallituksen ohjeisiin:

1. Yleissivistyksen kori, jossa uskonnollinen tila voi toimia oppimisympäristönä ja seurakunnan työntekijä vierailevana asiantuntijana opetussuunnitelmien puitteissa. Pedagoginen vastuu on koululla ja oppilaitoksella.
2. Yhteisten juhlien kori, jossa juhlaperinteisiin voi sisältyä yksittäisiä uskontoon viittaavia elementtejä. Seurakunnan työntekijä voi olla kutsuvieraana mukana.
3. Uskonnollisten tilaisuuksien kori, jossa uskonnollisille tilaisuuksille järjestetään myös uskonnoton vaihtoehto. Molemmista tiedotetaan selkeästi, jotta kaikilla oppilailla huoltajineen sekä opiskelijoilla on aito valinnan mahdollisuus.
4. Hyvinvoinnin kori, jossa toimitaan laajassa yhteistyössä koulu- tai oppilaitosyhteisön toiveiden sekä opiskeluhoito- ja hyvinvointisuunnitelmien mukaisesti. Yhteistyöhön voi osallistua opetukseen sitoutumatonta henkilöstöä, kuten nuorisotyöntekijöitä.

Työryhmän työ ja muistio keskittyy neljännen korin teemoihin. Evankelisluterilainen kirkko näkee kasvun ja hyvinvoinnin tuen volyymiltään merkittävimpänä ja kasvavana koulujen ja oppilaitosten kanssa tapahtuvana yhteistyön muotona. Evankelisluterilainen kirkko katsoo, että kasvuun ja hyvinvointiin liittyvä yhteistyö tukee opiskeluhoitoa koskevien suunnitelmien mukaista koulujen ja oppilaitosten yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Yhteistyön lähtökohtia ovat yhteisöllisyys ja

katsomusten kirjon kunnioittaminen. Esimerkkejä neljännen korin yhteistyöstä ovat esimerkiksi kiusaamisen ehkäisy, ryhmätykset, kriisiyhteistyö, retket ja kerhotoiminta.

Evangelisluterilaisen kirkon kokonaisvaltainen ihmiskäsitys näyttäytyy sen kasvatus-työssä hyvinvoinnin laaja-alaisena edistämisenä, hengellisyyden ollessa siinä vain yksi elementti. Seurakuntien ja peruskoulujen yhteistyö on yleistä. Kirjallinen sopimus yhteistyöstä esi- ja perusopetuksessa on lähes puolella seurakunnista (43 %). Lukion kanssa yhteistyösopimuksia on joka viidennellä seurakunnalla (21 %). Ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella työskentelee yli 100 oppilaitostyöntekijää, heistä 65 on päätoimisia. Oppilaitosyhteistyö perustuu aina kirjallisiin sopimuksiin.

Evangelisluterilaisen kirkon näkökulmasta yhteistyötä julkishallinnon toimijoiden kanssa sujuvoittavat yhteinen suunnittelu ja luottamuksen rakentaminen. Haasteina ovat kuntien vaihtelevat käytännöt, henkilöstön vaihtuvuus, ennakkoluulot ja lasten vähäinen osallisuus.

Evangelisluterilaisella kirkolla on käytössä mallisopimus yhteistyöstä, joka koskee hyvinvoinnin edistämisen ohella laajemmin kuntien, koulujen ja oppilaitosten sekä seurakunnan yhteistyötä.

Ortodoksisia seurakuntia on yhteensä kymmenen. Lähes kaikki seurakunnat tekevät yhteistyötä koulujen, oppilaitosten ja nuorisotyön kanssa. Yhteistyössä nähdään suurta potentiaalia. Esimerkiksi Helsingissä, Turussa ja Jyväskylässä yhteistyön muotoja ovat keskusteluapu ja henkinen tuki, vierailut oppitunneilla ja kerhotoiminta. Seurakuntien edustajilla on kielitaitoa ja kulttuurista ymmärrystä, mikä on edesauttanut yhteistyötä maahanmuuttajalapsiin ja -nuoriin liittyvissä asioissa (esim. Venäjän hyökkäyssodan käynnistyessä). Yhteistyön haasteena on sen sidonnaisuus yksittäisiin kouluihin.

Suomessa on 129 **islamilaista yhdyskuntaa**. Varsinaista katto-organisaatiota ei ole. Koulu- ja oppilaitosyhteistyö sisältää moskeijavierailuja (yleensä toisen asteen oppilaitokset, perusopetuksessa harvemmin) ja kouluvierailuja.

Yhteistyön haasteena ovat islamilaisten yhdyskuntien niukat resurssit, toiminnan vapaaehtois pohjaisuus, vapaaehtoistoimijoiden vaihteleva koulujärjestelmän tuntemus sekä – erityisesti yhdyskuntien toiminnan esittelyn kannalta – yhdyskuntien kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus. Haasteena ovat myös

ennakkoluulot, jotka vaikuttavat esim. siihen, ettei islamilaisilta yhdyskunnilta pyydetä hengellistä keskusteluapua kriisitilanteissa, sekä rakenteellinen rasismi, joka heijastuu mm. suhtautumisessa uskonnollisiin tunnuksiin.

Uskonnollisilla yhteisöillä on erilaiset resurssit. Evankelisluterilaisen kirkon palveluksessa on nuorisotyön ammattilaisia, joilla on myös koulutusjärjestelmää koskevaa osaamista. Muilla uskontokunnilla on huomattavasti pienemmät resurssit. Monet toimivat vapaaehtois pohjalta, näiden vapaaehtoistoimijoiden vaihtelevalla koulutus- ja osaamistasolla.

4 Uskontokuntien yhteistyö koulujen ja oppilaitosten kanssa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi Euroopassa

Euroopan tasolla ei voida määrittää yleistä tai yhtenäistä toimintalinjaa uskonnollisten yhdyskuntien sekä koulujen, oppilaitosten ja julkisen sektorin nuorisotyön välisen yhteistyön suhteen. Tutkimuskirjallisuudessa on selvitetty laajemmin kysymystä uskonnonopetuksen ja uskonnollisen kasvatuksen kansallisista toteutuksista, joissa on nähtävissä vastaavaa hajontaa Euroopan eri maiden välillä.

Historiallisesti tarkasteltuna uskonnoilla ja erityisesti kristillisillä kirkkoilla on ollut merkittävä vaikutus eurooppalaisen kulttuurin, yhteiskuntien ja koulutusjärjestelmien kehitykseen. 1800- ja 1900-luvuilta lähtien eurooppalaisessa yhteiskuntafilosofisessa ajattelussa on omaksuttu sekulaarin valtion ideaali, jossa uskonto on pyritty rajaamaan yksityiseen tilaan kuuluvaksi asiaksi. Käytännössä tämä rajaus ei ole kaikilta osin kuitenkaan toteutunut. Uskonnoilla ja uskonnollisilla yhdyskunnilla on Euroopassa merkittävä kulttuurinen ja yhteiskunnallinen merkitys sekä käytännön vaikutus julkiseen toimintaan yhä tänäkin päivänä.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (v. 1948) myötä on omaksuttu ajatus uskonnon- ja omantunnonvapaudesta, jossa valtion suhde katsomuksiin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin on neutraali, mutta valtio tukee positiivisen uskonnonvapauden hengessä ihmisten mahdollisuutta harjoittaa uskontoaan. Positiivisen uskonnonvapaus on tänä päivänä keskeinen osa eurooppalaista perus- ja ihmisoikeusajattelua.

Uskonnollisten yhdyskuntien sekä koulujen, oppilaitosten ja julkisen sektorin vastaaman nuorisotyön välistä yhteistyötä määrittää kysymys, miten sekulaarin valtion sekä kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävien uskonnollisten yhdyskuntien välinen suhde on järjestetty käytännön tasolla. Määritykseen vaikuttavia tekijöitä ovat samanaikaisesti etenevä sekularisaatiokehitys ja erityisesti maahanmuuton seurauksena toteutuva uskonnollisen kentän monimuotoistuminen.

Selkeimmän rajauksen koulujen ja uskonnollisten yhdyskuntien välisen yhteistyön osalta muodostaa **Ranska**, jossa uskonnollisuus ja uskonnollisten yhdyskuntien toiminta on rajattu kategorisesti julkisista kouluista. Rajaus koskee myös esimerkiksi uskonnollisten symbolien käyttöä.

Monissa Euroopan maissa uskonnollisten yhdyskuntien ja koulujen väliseen yhteistyöhön vaikuttaa kristillisten kirkkojen tai kristillistaustaisten organisaatioiden merkittävä rooli koulutuksen järjestäjänä. Esimerkiksi **Irlannissa** valtaosa maan peruskouluista toimii katolisen kirkon alaisuudessa. Vastaavalla tavalla useissa Euroopan maissa, joissa valtio on lähtökohdiltaan katsomusten suhteen neutraali, valtio tukee julkisten koulujen rinnalla erityisesti kristillisiä koulutuksen järjestäjiä ja kristillisten koulujen osuus koulutuksen volyymistä on huomattavasti suurempaa kuin Suomessa. Yhtenä esimerkkinä tämän kaltaisesta maasta on **Alankomaat**.

Saksassa uskontokuntien ja koulujen yhteistyötä määrittävät osavaltioiden ja suurimpien uskontokuntien ja kirkkojen välillä tehdyt uskonnonopetukseen liittyvät sopimukset, joiden myötä uskontokunnat toteuttavat pääosin uskonnonopetuksesta julkisissa kouluissa. Sopimukset ovat osittain laajentuneet myös muihin yhteisöihin kuin kristillisiin kirkkoihin. Koulut tekevät muutenkin tiivistä yhteistyötä kirkkojen kanssa. **Luxemburg** toimii esimerkkinä maasta, jossa uskonnollisten yhteisöjen julkinen rooli on määritelty maan perustuslaissa ja uskonnolliset yhteisöt toimivat tiiviissä vuorovaikutuksessa koulujen kanssa niin opetuksessa kuin harrastetoiminnassa.

Pohjoismaiden yhteiskuntamallit ja uskonnolliset juuret ovat verrokkimaista lähimpänä Suomea. Pohjoismaissa uskonnollisten yhteisöjen ja julkisen sektorin toimijoiden välisissä suhteissa on nähtävissä kuitenkin merkittäviä eroja. **Ruotsissa ja Norjassa** uskonnollisten yhteisöjen, kuten kolmannen sektorin toimijoiden rooli hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen toteuttajana on ylipäätään pienempi kuin Suomessa. Julkisella sektorilla on ollut pitkään nk. hyvinvoinnin tuottamisen monopoli, minkä vuoksi myös uskonnollisten yhteisöjen suhde myöskään koulutus- ja nuorisotyön sektoriin ei ole yhtä tiivis. **Tanskassa** on edelleen nk. valtiokirkkojärjestelmä ja luterilaiseen kirkkoon kuuluu yli 71 prosenttia kansalaisista. Maassa on kuitenkin vahva positiivinen uskonnonvapaus ja vain noin viidennes tanskalaisista kokee itsensä merkittävästi uskonnollisiksi. Tanskassa luterilaisen suhde julkiseen sektoriin on tiivis, mutta kirkon toiminnassa korostuu pienten seurakuntien merkitys ja vapaaehtoisten suuri osuus, minkä vuoksi kirkon rooli esimerkiksi kasvatus- ja diakoniakysymyksissä ei ole yhtä laaja-alaista kuin Suomessa.

Eurooppalaisen vertailun osalta voidaan yhteenvetona todeta, että uskonnollisten yhteisöjen ja julkisen sektorin (ml. koulut, nuorisotyö) yhteistyön järjestämiselle ei ole olemassa yhtä eurooppalaista toimintamallia. Suomi ja Pohjoismaat eroavat monista muista Euroopan maista kristittyjen koulujen pienellä osuudella. Suomen erityisyys suhteessa varsinkin muihin Pohjoismaihin on erityisesti evankelis-luterilaisessa kirkossa työskentelevien koulutettujen kasvatus- ja nuorisotyön ammattilaisten merkittävä määrä. Suomalaisessa kontekstissa uskonnollisten yhteisöjen roolia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä onkin tarkasteltava osana yhteisöllistä ja monitoimijaista ja -ammattillista hyvinvointipolitiikkaa.

5 Johtopäätökset ja suositukset

Työryhmän toimeksiannon taustalla on lasten ja nuorten kasvun ja hyvinvoinnin edistämisen päämäärä. Lasten ja nuorten hyvinvointityössä on useita eri toimijoita, joiden välinen yhteistyö on tärkeää yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Työryhmä korostaa, että kuntien, koulujen oppilaitosten ja uskonnollisten yhteisöjen yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi on mahdollista nykyisen lainsäädännön puitteissa.

Työryhmä kannustaa kuntia, kouluja ja oppilaitoksia hyödyntämään uskonnollisten yhteisöjen palveluksessa työskentelevien kasvatustalon ammattilaisten yhteiskunnallisesti merkittävää resurssia lasten ja nuorten kasvun ja hyvinvoinnin tukemisessa.

Työryhmä korostaa, että koulupäivän aikana tapahtuva yhteistoiminta lasten ja nuorten kasvun ja hyvinvoinnin edistämässä on aina opetuksen järjestäjän vastuulla ja tapahtuu opetuksen järjestäjän ehdoilla. Kun yhteistyötä toteutetaan yhteisöllisen opiskeluhuollon puitteissa, tulee sen tapahtua oppilas- ja opiskelija-huoltolain määräyksiä noudattaen.

Yhteistyö ei saa sisältää uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttavia elementtejä. Yhteistyöhön liittyy uskonnonvapaudesta ja julkisen vallan katsomuksellisesta neutraalisuudesta johtuvia erityisherkkyyksiä, jotka on otettava huomioon. Näitä seikkoja on käsitelty Opetushallituksen ohjeistuksessa.

Yhteistyötä tehdään laajasti eri puolilla Suomea, useissa kunnissa sopimusperusteisesti. Työryhmä kannustaa edistämään paikallista sopimuskäytäntöä yhteistyön suunnitelmallisuuden, selkeyden ja avoimuuden vahvistamiseksi.

Paikallisen sopimuksellisuuden tukemiseksi on tarpeen edistää sopimusmallien ja muiden sopimuskäytäntöjen kehittämistä. Sopimuksellisuuden edistämässä huomioidaan kuntien ja uskontokuntien erilaiset hallinnolliset käytänteet.

Työryhmä suosittaa, että

1. lasten ja nuorten hyvinvoinnin heikentynyt tila Suomessa otetaan vakavasti;
2. yhteiskunnan eri toimijoiden tulee entistä määrätietoisemmin työskennellä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tiiviissä, tavoitteellisessa ja suunnitelmallisessa yhteistyössä;
3. toiminnan vaikuttavuuden vahvistamiseksi hyödynnetään kuntien ja uskonnollisten yhteisöjen kasvatustalouden ammattilaisten osaamista;
4. uskonnollisten yhteisöjen kanssa tehtävän yhteistyön periaatteet, rakenteet ja käytänteet kirjataan erilliseen sopimukseen ja myös tarvittaviin kuntien, koulujen ja oppilaitosten ohjausasiakirjoihin (hyvinvointisuunnitelmat, lukuvuosisuunnitelmat, opetusta ja opiskeluhoitoa koskevat suunnitelmat);
5. yhteistyön tavoitteiden ja reunaehtojen läpinäkyvyyden varmistamiseksi sekä toimijoiden keskinäisen luottamuksen vahvistamiseksi oppilaille, opiskelijoille ja huoltajille suunnatun yhteistyötä koskevan viestinnän on oltava oikea-aikaista, suunnitelmallista ja avointa.

LÄHTEET

- Kiilakoski, Tomi (toim.) Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023. Nuorisotutkimusseuran julkaisu.
- Kivijärvi, Antti & Kauppinen, Eila & Kiilakoski (toim.). Poikkeusoloista uuden kynnykselle. Kunnallinen nuorisotyö Suomessa 2023. Nuorisotutkimusseuran julkaisu 2024.
- Llorent-Vaquero, Mercedes. Religious Education in Public Schools in Western Europe. *International Education Studies*; Vol. 11, No. 1; 2018.
- Meriläinen, Juha (toim.): Kirkon tulevaisuuskomitea. Mietinnön liiteosa. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisu. 2016.
- Opetushallitus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96.
- Pessi, A. B., Angell, O. H., & Pettersson, P. (2009). Nordic Majority Churches as Agents in the Welfare State: Critical Voices and/or Complementary Providers?. *Temenos – Nordic Journal for the Study of Religion*, 45(2).
- Salomäki, Hanna & Komulainen, Jyri & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg Jussi. Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023. Kirkon tutkimus ja koulutus 2024.
- Uskonnot Suomessa-tietokanta. <https://uskonnot.fi/> (viitattu 31.1.2025).

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-195-5 PDF